

Suomen Psykologiliitto ry:n lausunto

Hallituksen esitys laiksi lapsen erityisestä suojelusta ja siihen liittyviksi laeiksi (VN/18098/2025)

Hallitusohjelman kirjaus, jonka mukaisesti edistetään varhaista tukea, moniammatillista lapsiperhetyötä ja lastensuojelun avopalveluja painottavaa palvelurakennetta on erittäin kannatettava, samoin esityksen tavoite vahvistaa ennaltaehkäisyä, palveluketjuja ja palveluohjausta sekä parantaa palveluihin pääsyä ja palvelujärjestelmän kustannusvaikuttavuutta painottamalla perustason palveluja ja tukemalla tätä lainsäädännöllä.

Valitettavasti esitys sisältää ehdotuksia, jotka ovat ristiriidassa esitettyjen tavoitteiden ja hallitusohjelmakirjauksen kanssa. Huomioiden myös lastensuojelulakiin ajankohtaisesti tehdyt muutokset (VN/2821/2024) sekä juuri lausuttavana olleet sosiaalihuoltolain muutosesitykset (VN/35729/2023), haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja lapsiperheiden palveluiden saatavuus ja moniammatillinen toteutus vaikuttavat päinvastoin heikkenevän. Uudistuksia tulisi valmistella huolellisesti yhtenä kokonaisuutena, ja niiden lapsivaikutukset, mielenterveysvaikutukset sekä pitemmän aikavälin kustannusvaikutukset tulisi arvioida perusteellisesti.

Ehdotuksen vastaavuus esityksen tavoitteisiin

Esitysluonnos ei pääosin tue tavoitetta siirtää lasten ja perheiden tuen painopistettä varhaisempaan vaiheeseen. Vaikka arviolta noin 9600 lasta siirtyisi lastensuojelun palveluista sosiaalihuoltolain mukaiseen uuteen lapsiperhepalveluun, ei lapsiperhepalveluita ole suunniteltu resursoitavan vastaavalla tavalla. Esitetyt säästötoimenpiteet sekä lapsiperhepalveluiden moniammatillisen toteutuksen lakisääteisyyden puute heikentävät merkittävästi mahdollisuuksia vahvistaa varhaiseen tukeen kohdentuvia palveluja. Esitys nostaa kynnystä lastensuojelun asiakkuudelle, mikä ei saa johtaa siihen, että haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja perheet jäävät ilman riittävää tukea ennen kuin erityisen suojelun tarve on akuutti.

Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain välinen rajapinta

Psykologiliitto suhtautuu kriittisesti ehdotukseen nostaa lastensuojelun asiakkuuden kynnystä erityisesti sen vuoksi, ettei sosiaalihuollon yleisiin lapsiperhepalveluihin olla turvaamassa riittävää resurssia ja osaamista vastaamaan nykyistä sosiaalihuollon avopalvelua vaativampiin tehtäviin, jotta palveluilla voitaisiin aidosti ennaltaehkäistä

lastensuojelun tarvetta. Tämä kasvattaa riskiä, että osa lapsista ja perheistä jää entistä pidemmäksi aikaa ilman tarvitsemaansa tukea.

Luku 1: Yleiset säännökset

Esityksessä on jonkin verran terminologisia epäselvyyksiä, sekä uusia määritelmiä, joita ei riittävästi ole avattu, jotta niiden tulkinta olisi valtakunnallisesti yhdenmukaista.

Muutosten vaikutus lastensuojelun asiakkuuden alkamiseen ja päättymiseen

Psykologiliitto ei kannata määräaikaisten poistumista tuen tarpeen arvioinnin aloittamiselle ja loppuun saattamiselle. Asiakkuuden alkamisen kriteerien tiukentaminen voi johtaa siihen, että tarvittavan tuen järjestäminen viivästyy. Lisäksi esityksessä on epäselvyyttä siinä, missä tilanteissa voidaan arvioida lastensuojeluasiakkuuden alkavan, jos perhe ei ota vastaan muuta tarpeelliseksi arvioitua sosiaalihuollon tukea tai palveluita, sillä niiden velvoittavuudesta ei ole tarkemmin säädetty.

Luku 3: Lastensuojelun järjestäminen ja kustannusvastuu

Luvun 3 pykälää 12 moniammatillisen asiantuntemuksen turvaamisesta tulee täsmentää. Esityksen mukaan hyvinvointialueen on huolehdittava, että ”sosiaalihuollon viranhaltijalla on käytettävissään lapsen kasvun ja kehityksen, terveydenhuollon, oikeudellista sekä muuta lastensuojelutyössä tarvittavaa asiantuntemusta.” Käytettävissä oleminen on todella väljä määritelmä, joka ei takaa sitä, että lastensuojelussa tosiasiallisesti on viivytyksettä saatavilla vaadittavaa asiantuntemusta, esimerkiksi psykologin osaamista. Pelkästään monialaisen asiantuntijaryhmän nimittäminen ei tuo moniammatillista asiantuntemusta sosiaalityöntekijän käyttöön. Myöskään hyvinvointialueen muissa palveluissa toimivan asiantuntijan konsultaatiomahdollisuus ei ole riittävää, sillä lastensuojelutyössä vaaditaan spesifisti kyseisen kontekstin tuntemusta ja siihen liittyvää asiantuntemusta. Tämän vuoksi laissa tulisi selkeästi määritellä, että lastensuojelun toimialueella tulee työskennellä riittävä määrä vaaditun asiantuntemuksen omaavia henkilöitä, joiden työ kohdentuu nimenomaan lastensuojeluasiakkaiden tarvitsemaan sosiaalityöntekijän työtä tukevaan monialaiseen arviointiin ja tukeen.

Lapsen tutkiminen hyvinvointialueen viranhaltijan päätöksellä

Tilanteessa, jossa on tarpeen tutkia lapsi esimerkiksi lääkärin tai psykologin toimesta, jotta voidaan tarkemmin määrittää lastensuojelullisen sekä esimerkiksi terveydenhuollollisen tuen tarve, on lapsen edun mukaista, ettei tutkimus tarpeettomasti viivästy, vaikka huoltajat sitä vastustaisivat. Tutkimusten suhteen on kuitenkin tärkeä pyrkiä kuulemaan myös lapsen oma näkemys hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.

Luku 5: Lapsen osallisuus

Lapsen osallisuuden merkityksen korostaminen on kannatettavaa. On myös hyvä huomioida, että vaikka lapsi ei olisi ikänsä tai kehitystasonsa mukaan kykenevä omista asioistaan päättämään, tulisi hänellä kuitenkin olla mahdollisuus saada itseään ja omia asioitaan koskeva tietoa niiden mukaisesti sovitettuna.

Lapsen kuulemisessa tulee huolehtia siitä, että ammattilaisella on riittävä osaaminen arvioida myös sitä, millä tavoin esimerkiksi mahdolliset perheen sisäiset ristiriidat tai lojaliteetti vanhempia kohtaan vaikuttavat lapsen mahdollisuuteen ilmaista omia tarpeitaan ja toiveitaan. Tarvittaessa kuulemisessa tulee hyödyntää lapsen kasvuun, kehitykseen ja mielenterveyteen sekä vuorovaikutussuhteisiin perehtyneiden psykologien ammattitaitoa.

Luku 7: Lastensuojelun avohuolto

Psykologiliiton näkemyksen mukaan on kannatettava, että laissa määritellään nykyistä tarkemmin avohuollon työskentelyn ja tukitoimien tavoitteesta vastata lapsen ja hänen perheensä yksilöllisiin tuen tarpeisiin.

Liitto on kuitenkin huolissaan siitä, että esitys pitää sisällään arviolta 9600 asiakkaan siirtämisen lastensuojelun avohuolloon piiristä sosiaalihuollon lapsiperhepalveluihin vailla vastaavaa resurssia ja riittävästä moniammatillisesta osaamisesta velvoittavaa säätämistä. Riskinä on, ettei lapsiperhepalveluilla saada riittäviä tuloksia aikaan, jotta voitaisiin ennaltaehkäistä lastensuojelun palveluiden tarvetta, mutta resurssia ei myöskään lastensuojelun avohuollon puolella olisi enää riittävästi tarpeisiin vastaamiseksi. Lastensuojelun avohuolto on vaativaa työtä, joka edellyttää spesifiä osaamista. Jotta lasten ja perheiden tarpeisiin voitaisiin vastata yksilöllisesti, kokonaisvaltaisesti ja oikea-aikaisesti, ja vähentää perheiden pallottelua palvelusta toiseen, sekä sen myötä aidosti ennaltaehkäistä lastensuojelun vaativampien palveluiden, kuten sijaishuollon tarvetta, tulisi lastensuojelun avohuollon resurssointia ja monialaisuutta vahvistaa. Mikäli yksikin laitossijoitus voitaisiin ennaltaehkäistä vahvistamalla lastensuojelun avohuoltoa, säästyneillä vuosikustannuksilla voitaisiin kattaa esimerkiksi kahden psykologin vuosipalkka sivukuluineen, joten investointi monialaisuuteen on myös taloudellisesta näkökulmasta kannattava.

Luku 8: Lapsen kiireellinen sijoitus

Lähtökohtaisesti kiireellisten sijoitusten lyhentäminen on lapsen ja perheen oikeusturvan kannalta kannatettava tavoite, mutta se ei nähdäksemme ole realistista ainakaan nykyisen resurssoinnin puitteissa. Kiireellisen sijoituksen aikana tulee olla riittävästi aikaa perehtyä lapsen tilanteeseen ja tehdä tarvittavat selvitykset sekä monialaiset arvioinnit ja kuulemiset laadusta tinkimättä, jotta lapsen etu tulee asianmukaisesti arvioiduksi, ja voidaan välttää virhearviointia.

Luku 9: Huostaanotto

Esitysluonnoksessa ei ole kuvattu riittävän selkeästi sitä, kuka tai miten arvioidaan lapsen terveydenhuollon palveluiden tarvetta tai niiden ensisijaisuutta suhteessa sijaishuoltoon. Sosiaalityöntekijä ei voi tehdä terveydenhuollollista hoidon tarpeen arviota, tai määrittää lapsen tarvitsevan esimerkiksi ensisijaisesti lastenpsykiatrasta tai nuorisopsykiatrasta hoitoa, joten saumaton yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon välillä on turvattava säätelyllä, jotta hoidon tarpeen arviointi voidaan toteuttaa terveydenhuollon lainsäädännön edellyttämällä tavalla.

Luku 11: Laitoshoidon henkilöstömitoituksen täsmentäminen ja joustavoittaminen

Mitoitukseen esitetyt muutokset perustuvat lähtökohtaisesti säästötavoitteisiin, eivätkä palveluiden toteutuksen sujuvoittamiseen, eikä niissä ole arvioitu esitysten vaikutuksia lapsen edun näkökulmasta. Käytännössä henkilöstömitoitukseen esitetyt joustot siis voivat hyvin todennäköisesti vaikuttaa lasten saaman tuen heikentymiseen.

Erityisen huolenpidon jaksoja (pykälät 79-81) sekä kuntouttavaa suljettua laitospalvelua (pykälät koskien Psykologiliitto on esittänyt näkemyksensä lastensuojelulain uudistamisen ensimmäisen vaiheen (HE 149/2025 vp) yhteydessä, ja haluaa edelleen korostaa, että sijaishuollon asumisyksikön tarjoaman tuen ollessa riittämätöntä vastaamaan lapsen tai nuoren tarpeisiin, on lapsen edun näkökulmasta erittäin olennaista, että kuntouttavaa suljettua laitospalvelua koskevan arvion lisäksi myös arvion erityisen huolenpidon jakson tarpeenmukaisuudesta tulisi aina perustua moniammatilliseen arvioon, jossa on mukana myös psykologin arvio, kuten tällä hetkellä voimassa oleva lastensuojelulaki edellyttää.

Kasvatuksellisen, sosiaalihuollon tai lääketieteen ammattilaisten koulutukseen ei lähtökohtaisesti sisälly lapsen kasvun ja kehityksen arviointi psykologisesta näkökulmasta, mikä kuitenkin on varsin usein erittäin keskeinen perustelu erityisen huolenpidon jakson tarpeelle. Lisäksi on hyvä huomioida, että jaksoille ohjautuu tyypillisesti nuoria, joilla on mielenterveyden ongelmien lisäksi myös neuropsykiatrisia haasteita sekä haasteita koulunkäynnissä (ml. oppimisen vaikeudet).

Erityisen huolenpidon jakson tarpeen arvioinnissa tulee huomioida kaikki nuoren ajankohtaisen tilanteen kannalta keskeiset seikat, kuten nuoren kasvua ja kehitystä vaarantavat seikat, hänen psyykinen vointinsa ja sen taustalla mahdollisesti vaikuttavat tekijät, mukaan lukien mahdollinen traumatausta tai tunnistamatta jääneet oppimisen- tai muun erityisen tuen tarpeet. Arvion tulisi sisältää myös arvio siitä, onko erityisen huolenpidon jaksosta hyötyä/haittaa nuoren psyykkiselle voinnille tai muulle kehitykselle, ja kuinka näitä tekijöitä tulisi jakson aikana huomioida, jotta jaksolla on edellytyksiä palvella tarkoitustaan ja voidaan saavuttaa sille asetetut tavoitteet, jotka varsin usein liittyvät myös psyykkisestä näkökulmasta nuoren tilanteen rauhoittamiseen ja hoidon edellytysten turvaamiseen.

Mikäli psykologin arvion lakisääteisyys HE 149/2025 mukaisesti poistuu, ja yllä olevat seikat sivuutetaan, on suuri riski, ettei jakso palvele tarkoitustaan nuoren toiminnan taustalla vaikuttavien keskeisten seikkojen sekä mahdollisten ajankohtaisten oppimiseen ja kehitykseen liittyvien erityistarpeiden jäädessä vailla riittävää huomiota.

Turvahenkilöä koskeva sääntely

Psykologiliiton näkemyksen mukaan turvahenkilöiden palkkaaminen ei ole tarkoituksenmukainen ratkaisu sijaishuoltoyksiköiden turvallisuuden parantamiseen. Turvallisuutta tulee lisätä ensisijaisesti olemassa olevan henkilöstön asianmukaisella resurssoinnilla, koulutuksella ja monialaisuuden vahvistamisella sekä ennakoivilla toimenpiteillä - vastaavaan tapaan kuin esimerkiksi nuorisopsykiatrisessa osastohoidossa toimitaan. Esityksen mukaan turvahenkilöiden pätevyysvaatimuksena on ainoastaan turvallisuusalan koulutus, mikä ei tuo ymmärrystä sijaishuollon piirissä olevien lasten erityispiirteistä, tarpeista tai mielenterveyden, tunne-elämän ja käyttäytymisen haasteista, jotta hän osaisi suhteuttaa toimintaansa kyseiseen kontekstiin. Tätä osaamisvajetta ei voida paikata sillä, että työnantaja perehdyttää turvahenkilöä lastensuojelun erityispiireisiin. Mikäli turvahenkilöllä ei ole asianmukaista lastensuojelutyön koulututusta, joka auttaisi välttämään tilanteita, joissa joudutaan turvautumaan viimesijaisiin keinoihin, kuten voimankäyttöön, on vaarana, että näihin tilanteisiin ajaututaan myös silloin, kun ne voisivat olla vältettävissä.

Mikäli nuori ei ole kykenevä sijaishuoltopaikassa asumaan aiheuttamatta vakavaa vaaraa toisille, tulee ensisijaisesti arvioida sijoituspaikan soveltuvuutta ja tukitoimien riittävyttä, sekä varmistaa vaativamman tason sijaishuoltopaikkojen ja hybridiyksiköiden riittävyys.

Lakiesitykseen on kirjattu (77§), että lapsen terveydentila on tutkittava voimankäyttötilanteen jälkeen, jos siitä aiheutuu lapselle vammoja tai fyysisiä jälkiä tai, jos lapsi sitä pyytää. Kyseiseen pykälään on syytä lisätä, että myös lapsen psyykkistä vointia on arvioitava ja tarjottava mahdollisuus voimankäytön jälkeen tilanteen psykologiseen käsittelyyn tilanteesta ulkopuolisen lastensuojelulaitoksen työntekijän kanssa. Sijoitetut lapset kokevat usein esimerkiksi kiinnipitojen olevan yksiä raskaimmista rajoitustoimenpiteistä, jotka koetaan yleisesti ottaen ahdistaviksi ja stressaaviksi tilanteiksi. Tilanteet voivat myös esimerkiksi aktivoida lapsen traumamuistoja aiemmista kokemuksista, joissa hänen keholliseen koskemattomuuteensa on kajottu.

Luku 12: Lapsen erityistä suojelua turvaavat rajoitukset yhteydenpitoon sijaishuollon aikana

Psykologiliitto katsoo, että yhteydenpidon rajoittamisen tulee olla yksilöllisesti välttämättömäksi arvioitua, oikeasuhtaista sekä määräaikaista. Rajoitukset eivät saa muodostua pysyviksi tai automaattisiksi käytännöiksi.

Luku 13: Jälkihuolto

Psykologiliitto pitää tärkeänä, että nuorten oikeus jälkihuoltoon säilyy vahvana, ja palveluiden sujuvuus varmistetaan. Lisäys siitä, että oikeus jälkihuoltoon voi syntyä myös sosiaalihuollon asiakkuuden perusteella, vaikka lastensuojelun asiakkuutta ei olisi, on kannatettava. Jälkihuollon asiakkuuksien siirtäminen lastensuojelusta sosiaalihuoltoon aiheuttaa riskin siitä, että heidän palvelunsa heikkenevät, eikä erityistarpeita kyetä huomiomaan riittävästi mm. väljentyvän asiakasmitoituksen myötä. Nuoret ovat tässä siirtymävaiheessa erittäin haavoittuvassa asemassa, ja jatkuvuuden turvaaminen on varsin keskeistä esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä koulutukseen tai työelämään kiinnittymisen turvaamiseksi.

Tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen (TUVA) järjestäminen koulukodeissa

Psykologiliitto pitää tarpeellisena, että TUVA-koulutuksen järjestäminen koulukodeissa turvataan, jotta niihin sijoitetuilla nuorilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet jatkaa koulutuspolkua sitä kautta.

Lakiehdotuksen muiden vaikutusten huomiointi

Esitysluonnos ei riittävästi huomioi kokonaisvaikutuksia, joita ehdotuksilla on lasten ja perheiden palveluiden saatavuuteen ja laatuun yhdistettynä muihin vireillä oleviin lastensuojelulain sekä sosiaalihuoltolain muutoksiin. Jotta painopistettä voidaan aidosti siirtää varhaisempaan tukeen sekä ehkäistä lastensuojelun tarvetta sekä sijoituksia, tulisi uudistukset toteuttaa ilman välitöntä säästöpainetta, joka väistämättä johtaa henkilöstöresurssin vähentämiseen, ja sen myötä vaarantaa tavoitteiden saavuttamisen.

Moniammatillista yhteistoimintaa sekä lastensuojelun palveluissa että sosiaalihuollon lapsiperhepalveluissa tulee vahvistaa, jotta lapset ja perheet saavat riittävää tukea oikea-aikaisesti, ja välttämään useamman päällekkäisen asiakkuuden tarpeelta, tai asiakkaiden pallottelulta luukulta toiselle. Tämä on paitsi inhimillinen, myös kustannustehokkain tapa toimia.

Muita huomioita

Psykologien asiantuntijuutta tulisi hyödyntää laajasti lastensuojelun eri vaiheissa asiakkaan oikeusturvaa ja lapsen edun näkökulmaa vahvistamassa. Psykologien keskeisintä erityisosaamista lastensuojelun kontekstissa on kehitys- ja traumapsykologisen tiedon asiantuntijuus. Psykologien pitkä yliopistokoulutus antaa valmiudet sekä tehdä psykologista arviointia lapsen ja perheen tilanteesta että toteuttaa kuntouttavaa tukityötä lastensuojelun kontekstissa. Psykologi voi tarjota hyvin monenlaisia palveluita lastensuojeluprosessin eri vaiheissa niin lastensuojelun asiakkaille kuin muille lastensuojelussa työskenteleville ammattilaisille. Lastensuojelupsykologin osaamista on mahdollista hyödyntää niin avohuollossa kuin huostaanotettujen ja sijaishuollossa elävien

lasten kanssa. Psykologi voi tuoda uusia näkökulmia ja antaa kannanottoja esimerkiksi huostaanottoon ja huostaanoton purkuun liittyvissä asioissa sekä ottaa kantaa myös asiakkaan hoidollisiin asioihin ja antaa jatkosuosituksia. Psykologeilla on asiakastyön lisäksi valmiuksia konsultoivaan työhön, sekä lastensuojelussa työskentelevien ammattilaisten kouluttamiseen ja toimintamallien kehittämiseen. Lastensuojelussa työskentelevät psykologit vahvistavat sosiaalityöntekijän mahdollisuuksia saada uusia näkökulmia ja suosituksia, joita hän tarvitsee päätöksiä tehdessään.

Psykologien kannanotot myös oikeusprosesseissa, kuten hallinto-oikeudessa, ovat merkittäviä. Psykologi pystyy kuntouttavan ja terapeuttisen työn lisäksi tekemään objektiivista ja erilaisiin tieteellisiin menetelmiin perustuvaa arviointia. Psykologin asiantuntemukseen sisältyvät esimerkiksi arvioinnit lapsen psyykkisestä ja kognitiivisesta kehitystasosta, sosioemotionaaliseen kehitykseen sekä kiintymyssuhteista. Psykologien kehityspsykologisen tiedon asiantuntijuus mahdollistaa myös luotettavan tiedonhankinnan lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksesta. Psykologi voi arvioida vanhemman kiintymyssuhdemalleja, mentalisaatiokykyä ja kasvatuskäytäntöjen sopivuutta kunkin lapsen erityistarpeet huomioiden, esimerkiksi osana vanhemmuuden arviointia.

Lastensuojelulain ensimmäisen vaiheen uudistamista koskevassa lakiesityksessä oli nykytilan kuvauksessa nostettu esimerkkinä useita toimivia tiimimalleja, joissa psykologit ja sairaanhoitajat toimivat yhdessä sosiaalihuollon ammattilaisten kanssa muun muassa lasten ja nuorisopsykiatrian sekä lastensuojelun yhteisasiakkaiden kanssa myös avohuollon palveluissa, pyrkimyksenä ehkäistä tarvetta sijoituksille. Tällaisia ratkaisuja tulisi kannustaa laajentamaan valtakunnallisella tasolla.

Jatkossa tulisi varmistaa lainsäädännöllä, että lastensuojelun organisaatioissa, lähellä sosiaalityöntekijöitä ja kriiseissä olevia lapsia ja perheitä, on riittävät psykologiset resurssit turvaamaan lastensuojelulain yleisten säännösten mukaista lapsen oikeutta ikään ja kehitystasoon nähden tavanomaiseen kasvuun ja kehitykseen.

Psykologien saatavuus on parantunut lähivuosina merkittävästi, sillä sisäänottoja on kasvatettu vuodesta 2019 lähtien yhteensä yli 50%. Ajankohtaisesti psykologeja valmistuu vuosittain lähes 200 enemmän kuin eläköityy. Psykologeista myös työskentelee julkisella sektorilla noin kaksi kolmasosaa. Saatavuus valtakunnallisella tasolla on siis varsin hyvää, mikä näkyy esimerkiksi Työ- ja elinkeinoministeriön Työvoimabarometrissa, joten mahdollisuus psykologien osaamisen hyödyntämiselle lastensuojelun kontekstissa ei jää saatavuudesta kiinni.

Vera Gergov
Ammatti- ja yhteiskuntasuhdepäällikkö
Suomen Psykologiliitto ry
vera.gergov@psyli.fi